УДК 378.14

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.71-2.30>**Н. М. Мирончук**

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами
Житомирського державного університету імені Івана Франка

ПРОЄКТУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ КОНТЕКСТНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ ДО САМООРГАНІЗАЦІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розкривається процедура проєктування організаційно-педагогічних умов контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації в професійній діяльності. Зазначено, що проєктування організаційно-педагогічних умов контекстної підготовки майбутніх викладачів передбачає об'єктивний аналіз проблеми, експертне оцінювання та розробку організаційно-педагогічного інструментарію їх реалізації. Названо критерії добору експертів: викладання за освітньою програмою підготовки майбутніх викладачів вищої школи, стаж роботи в закладі вищої освіти, наявність наукового ступеня, наявність публікацій з підготовки магістрів, зацікавленість в експертизі. Обґрунтовано кількість осіб експертної групи, обраховано коефіцієнт згоди експертів, вміщено розрахункові таблиці.

На основі аналізу наукових праць, завдань дослідницької роботи, вивчення практики підготовки здобувачів вищої освіти в магістратурі сформовано перелік організаційно-педагогічних умов контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації в професійній діяльності з урахуванням таких аспектів: особистісного, діяльнісного, соціального та методичного. Зроблено висновок, що вибір організаційно-педагогічного інструментарію зумовлений такими чинниками, як мета, завдання дослідницької роботи, особливості підготовки студентів магістратури, специфіка та сутнісні ознаки компетентності самоорганізації, ресурсні можливості освітньо-професійного середовища закладу вищої освіти, особливості викладацької педагогічної праці. Підкреслено важливу роль контекстів самоорганізації майбутніх викладачів у професійній діяльності. Названо оптимальні форми та методи контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації в професійній діяльності. Важливу роль відведено вивченню навчальної дисципліни «Основи самоорганізації у професійній діяльності». Визначено етапи формувальної роботи: мотиваційно-цільовий, когнітивно-процесуальний, контрольний-рефлексивний.

Ключові слова: контекстна підготовка, самоорганізація, компетентність самоорганізації, викладач вищої школи, професійна діяльність, організаційно-педагогічні умови, організаційно-педагогічний інструментарій.

Постановка проблеми. Розв'язання педагогічного завдання формування компетентності самоорганізації в майбутніх викладачів вищої школи в процесі контекстної підготовки потребує застосування прогностувальних та конструктивно-організаційних дій зі створення відповідних умов (соціальних, психологічних, матеріальних та ін.), врахування обставин, ситуацій, вибору конкретних методів, прийомів, засобів, які найбільш повно відображають об'єктивні можливості формувального педагогічного впливу з огляду на суб'єктивні характеристики здобувачів вищої освіти. Отже, проєктування організаційно-педагогічних умов контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи передбачає об'єктивний аналіз проблеми, експертне оцінювання та розробку організаційно-педагогічного інструментарію їх реалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковий пошук організаційно-педагогічних умов реалізації поставлених дослідницьких завдань

здійснюється в напрямках: підготовки здобувачів вищої освіти в умовах магістратури (С. Вітвицька [1]), психолого-педагогічної підготовки викладача вищої школи (О. Гура [2], В. Кравченко [3] та ін.), формування в здобувачів вищої освіти умінь самоорганізації (Н. Башавець [4, с. 19], О. Тесленков [5], А. Яворський [6] та ін.). Аналіз та критичне осмислення обґрунтованих у працях умов наряду з дослідженнями практики підготовки здобувачів вищої освіти становлять підґрунтя для формування переліку організаційно-педагогічних умов контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації в професійній діяльності, до яких було застосовано експертну оцінку.

Метою статті є опис процедури проєктування та визначення значущості організаційно-педагогічних умов контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації в професійній діяльності із застосуванням експертної оцінки.

Виклад основного матеріалу. Сутність організаційно-педагогічних умов контекстної під-

готовки майбутніх викладачів вищої школи полягає в синтезі об'єктивних можливостей змісту освіти, методів, організаційних форм і матеріальних можливостей, які сприяють розв'язанню проблеми формування в магістрантів компетентності самоорганізації в професійній діяльності.

Виокремлення організаційно-педагогічних умов контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації в професійній діяльності відбувалося на основі розуміння специфіки діяльності викладача ЗВО, динамічних умов розвитку сфери вищої освіти й з урахуванням загальнокультурного розвитку майбутніх викладачів, рівня сформованості в них компетентності самоорганізації, потреби й самомотивації в особистісному і професійному зростанні та включало три етапи: розробку опитувальника, вибір експертів, здійснення якісної експертної оцінки із застосуванням кількісних показників.

З огляду на аналіз поданих вище наукових праць щодо підготовки студентів магістратури, формування навичок самоорганізації у майбутніх фахівців, а також завдання дослідницької роботи було сформовано перелік організаційно-педагогічних умов контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації в професійній діяльності з урахуванням таких аспектів: особистісного, діяльнісного, соціального та методичного (рис. 1).

Вибір організаційно-педагогічних умов здійснювався методом експертного оцінювання. Кількість експертів було визначено за формулою, запропонованою Г. Азгальдовим [7, с. 65] для групи експертів, яка формується вперше:

$$N = \frac{t_{\alpha}^2}{\varepsilon_1^2},$$

де N – кількість експертів, t_{α} – табличний аргумент, ε_1^2 – гранично допустима відносна похибка

(задається до початку експертного оцінювання). За таблицею визначаємо, що для здійснення експертної оцінки з довірливою ймовірністю на рівні 95% й абсолютною похибкою 0,5% потрібно 15 експертів. Добір експертів здійснювався з урахуванням таких критеріїв: викладання за освітньою програмою підготовки майбутніх викладачів вищої школи, стаж роботи в закладі вищої освіти, наявність наукового ступеня, наявність публікацій із підготовки магістрів, зацікавленість в експертизі.

Експерти встановлювали вагомість і числові значення коефіцієнтів вагомості організаційно-педагогічних умов. Визначення розмаху шкали оцінювання здійснювалося за допомогою формули [8, с. 189]:

$$d = \Delta Q \sqrt{\frac{N(1-\alpha)}{\varphi}},$$

де d – розмах шкали оцінок експертів, ΔQ – задане значення похибки колективної експертної оцінки (здебільшого $\Delta Q = 1$), α – довірлива ймовірність, φ – коефіцієнт, що залежить від α , N – кількість експертів.

Обчислимо числове значення розмаху шкали оцінювання при $\alpha \in [0,95; 0,95]$, $\varphi \approx 0,1$, $N = 15$.

$$d = 1 \sqrt{\frac{15(1-0,95)}{0,1}} = \sqrt{7,5} \approx 3.$$

Це зумовило використання такої шкали для встановлення рівнів значущості й доцільності упродовження організаційно-педагогічних умов для формування компетентності самоорганізації в майбутніх викладачів вищої школи: 4 – оптимальний, 3 – достатній, 2 – посередній, 1 – маловагомий.

Для оцінки ступеня узгодженості думок експертів було обраховано коефіцієнт конкордації (згоди експертів) за формулою [9]:

Рис. 1. Модель організаційно-педагогічних умов контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації в професійній діяльності

$$W = \frac{12S}{N^2(n^3 - n)}$$

де N – кількість експертів, n – кількість факторів, S – сума квадратів відхилень рангів від середнього значення.

Результати обрахунків ранжування та визначення узгодженості оцінок експертів заносяться до таблиці. Покажемо фрагмент таблиці на прикладі розрахунку значущості організаційно-педагогічних умов за діяльнісним аспектом (табл. 1).

Розрахунки коефіцієнта згоди експертів щодо значущості для організаційно-педагогічних умов за діяльнісним аспектом:

$$W = \frac{12S}{N^2(n^3 - n)} = \frac{12 \cdot 1663,45}{15^2 \cdot (5^3 - 5)} = 0,739.$$

Якщо коефіцієнт конкордації дорівнює нулю або близький до нього, то це свідчить про повну неузгодженість оцінок експертів, якщо наближається до одиниці, можемо говорити про єдність думок експертів ($0,5 \leq W < 0,7$ – задовільна узгодженість; $0,7 \leq W < 0,9$ – добра узгодженість; $0,9 \leq W < 1$ – повна узгодженість). За чотирма групами факторів ми отримали такі показники: особистісний аспект: $W=0,703$; діяльнісний аспект: $W=0,703$; соціальний аспект: $W=0,726$; методичний аспект: $W=0,706$. Отримані розрахунки дають підстави говорити про узгодженість думок експертів у визначенні значущості організаційно-педагогічних умов контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності.

У таблиці 2 подаємо сформований на основі опитування викладачів і узагальнення наукових

Таблиця 1

Розрахунок експертних оцінок для виявлення ступеня узгодженості в оцінюванні організаційно-педагогічних умов контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації в професійній діяльності

№ фактора (орг.-пед. умови)	Ранг критерію за оцінкою експерта															Ri	Δi	Δi2
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15			
Діяльнісний аспект																		
1	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	60	14,8	219,04
2	4	4	3	3	4	4	3	4	4	3	4	4	3	4	4	55	9,8	96,04
3	4	4	4	4	4	4	4	3	3	4	3	3	4	4	4	56	10,8	116,64
4	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	2	1	1	17	-28,7	823,69
5	2	2	2	2	1	2	1	2	2	2	1	2	1	1	2	25	-20,2	408,04
Сума рангів	15	15	14	14	14	15	13	14	14	14	14	14	14	14	15	213	0	1663,45
T= 45,2																		

Таблиця 2

Результати оцінювання ступеня значущості та доцільності організаційно-педагогічних умов контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності за діяльнісним аспектом

№ з/п	Перелік організаційно-педагогічних умов	Усереднена оцінка
Діяльнісний аспект		
1	включення магістрантів в активну діяльність на основі ситуаційно-контекстного підходу;	4,0
2	формування в здобувачів вищої освіти досвіду самоорганізації;	3,7
3	застосування контекстно-професійних форм, методів навчання і спеціально розроблених завдань, спрямованих на формування компетентності самоорганізації в навчальній і навчально-професійній діяльності;	3,7
4	забезпечення професійного саморозвитку майбутніх викладачів у процесі педагогічних практик;	1,1
5	занурення майбутнього фахівця в синергетичне середовище навчально-виховного процесу ЗВО	1,7

праць перелік організаційно-педагогічних умов за діяльнісним аспектом та усереднену оцінку експертами кожного фактора.

Проведені розрахунки дали змогу сформулювати перелік найбільш значущих умов контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації в професійній діяльності:

- розвиток ціннісного ставлення й формування потреби майбутніх викладачів вищої школи в розвитку компетентності самоорганізації, активізація внутрішнього потенціалу і психологічних механізмів самоорганізації особистості майбутнього фахівця (особистісний аспект);

- сприяння суб'єктному включенню магістрантів в активну діяльність на основі ситуаційно-контекстного підходу та формування в них досвіду самоорганізації; інтегроване застосування контекстно-професійних форм, методів навчання і спеціально розроблених завдань, спрямованих на формування компетентності самоорганізації в професійній діяльності (діяльнісний аспект);

- моделювання предметного і соціального контексту майбутньої професійної діяльності магістрантів в освітньому середовищі закладу вищої освіти (соціальний аспект);

- розроблення та реалізація методичної системи контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації в професійній діяльності на основі ситуаційно-контекстного підходу (методичний аспект).

Таким чином, організоване в межах навчального закладу контекстно-професійне середовище має спрямовуватися на розвиток внутрішнього потенціалу особистості, активізувати внутрішні ресурси кожного магістранта щодо набуття умінь і навичок самоорганізації шляхом реалізації обґрунтованої методичної системи як теоретико-наукових основ розроблення проблеми та комплексу методів, форм і засобів контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації в професійній діяльності.

Реалізація визначених організаційно-педагогічних умов має здійснюватися в інтегрованому процесі підготовки магістрів під час вивчення дисциплін загальної й практичної підготовки, інтегруючи роль в якому ми віддаємо вивченню навчальної дисципліни «Основи самоорганізації у професійній діяльності», оскільки в її зміст закладено відомості про сутність, структуру, функції, основні механізми, алгоритм самоорганізації, методи і прийоми впливу на власну особистість та контексти/площини навчальної/навчально-професійної діяльності з метою їх оптимальної організації.

Організаційно-педагогічним інструментарієм процесу контекстної підготовки магістрантів до самоорганізації в професійній діяльності визначаємо систему методів, форм і засобів навчання,

а також професійно орієнтованих технологій, які перебувають у діалектичному взаємозв'язку та взаємодії щодо досягнення цілей і завдань формування в майбутніх викладачів компетентності самоорганізації. Вибір організаційно-педагогічного інструментарію зумовлений такими чинниками, як мета, завдання дослідницької роботи, особливості підготовки студентів магістратури, специфіка та сутнісні ознаки конструкту, який формується, ресурсні можливості освітньо-професійного середовища закладу вищої освіти, особливості викладацької педагогічної праці.

Вибрані й обґрунтовані стратегії педагогічних дій із формування в здобувачів компетентності самоорганізації – *суб'єктно-рефлексивна* та *контекстно-проектувальна* – визначають вектори вибору форм і методів реалізації педагогічних завдань у цьому напрямі. Тобто організаційно-педагогічний інструментарій експериментальної роботи і методика його використання мають бути зорієнтовані на суб'єктне включення магістрантів у ситуації самоорганізації в різних професійних контекстах як *площинах самоорганізації* у професійній діяльності майбутніх фахівців (когнітивно-інформаційної, функціонально-професійної, соціально-психологічної, просторово-предметної), передбачати процеси моделювання, розв'язання, симуляції професійно орієнтованих ситуацій самоорганізації на засадах проблемності їх змісту, включати алгоритмічні дії процесу самоорганізації як інструментарію для розв'язання ситуацій самоорганізації в навчальній/навчально-професійній діяльності з метою засвоєння умінь і набуття відповідного досвіду.

Технологічне забезпечення процесу реалізації змісту контекстної підготовки пов'язане з упровадженням технологій навчання, в основу яких покладено принципи суб'єктності, активної діяльності, творчої взаємодії, єдності різних сторін процесу підготовки магістрантів – навчальної, дослідницької, навчально-професійної та майбутньої професійної діяльності. Для реалізації поставленої мети передбачаємо впровадження таких *форм навчання*: лекція-діалог, лекція-візуалізація, лекція з аналізом конкретних ситуацій, лекція з елементами саморефлексії, практичні заняття, ігрові (ділові, рольові, симуляційні ігри), ситуаційного навчання (професійно орієнтовані ситуації самоорганізації), проектні, педагогічний супровід; *методів навчальної діяльності*: організаційно-діялісна гра, самопроектування фахового розвитку, метод рольової перспективи, проектні методи, самопроектування, синанон-метод, ситуаційного моделювання, симуляції; методи і прийоми самоорганізації.

Створення контексту професійної діяльності та включення здобувачів вищої освіти в ситуації самоорганізації у процесі навчання, позааудиторній

діяльності, під час проходження практик забезпечує формування прогностувальних, проєктувальних, конструювальних, організаційних, рефлексивних, регулятивних умінь і навичок, оволодіння професійними функціями, організаторськими якостями на основі конструктивного професійного і міжособистісного спілкування, вирішення ситуацій «подолання труднощів», ситуацій «досягнення успіху». Форми і методи роботи мають спонукати до самоаналізу, мобілізації потенційних ресурсів для вироблення індивідуальної стратегії діяльності, способу вирішення професійних проблем, планування діяльності з виконання професійного завдання, конструювання шляхів особистісно-професійного самовдосконалення.

Зазначені форми і методи роботи розподіляються в межах умовно визначених етапів формування роботи: мотиваційно-цільового (усвідомлення магістрантами значущості процесу самоорганізації у забезпеченні ефективності професійної діяльності та розвиток потреби в самоорганізації в професійній діяльності), когнітивно-процесуального (засвоєння системи знань, прогностувальних, проєктувальних, конструювальних, організаційних, комунікативних, регулятивних, рефлексивних умінь, навичок самоорганізації, формування досвіду самоорганізації в навчальній/навчально-професійній діяльності), контроль-но-рефлексивного (оцінка рівня сформованості компетентності самоорганізації, рефлексія, само-рефлексія та корекція результатів діяльності).

Висновки і пропозиції. Узагальнюючи викладене, зазначимо: 1) проєктування організаційно-педагогічних умов контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації в професійній діяльності має ґрунтуватися на критичному осмисленні проблеми, аналізі наукових праць, вивченні практики підготовки фахівців, статистичному обґрунтуванні доцільності вибору таких умов; 2) засобом реалізації визначених організаційно-педагогічних умов є відповідний організаційно-педагогічний інструментарій як система взаємопов'язаних форм, методів і засобів, підпорядкованих реалізації мети та завдань дослідження.

Подальші публікації плануються в напрямі обґрунтування методичної системи контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації в професійній діяльності та опису методики її реалізації, яка представлена суб'єктно-рефлексивною та контекстно-проєктувальною стратегіями.

Список використаної літератури:

1. Вітвицька С.С. Теоретичні і методичні засади педагогічної підготовки магістрів в умовах ступеневої освіти : монографія. Житомир : Полісся, 2015. 416 с.
2. Гура О. Методична система психолого-педагогічної підготовки викладача вищого навчального закладу. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Педагогіка*. 2008. № 1. С. 3–8.
3. Кравченко В.М. Теоретичні і методичні засади модернізації професійної підготовки викладачів вищої школи в умовах магістратури : автореф. дис. ... докт. пед. наук. Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2017. 40 с.
4. Башавець Н.А. Формування професійної самоорганізації майбутніх учителів: реалії і проблеми. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського*. 2016. № 4 (111). С. 18–21.
5. Тесленков О.Ю. Педагогічні умови формування професійної самоорганізації майбутніх учителів фізичного виховання : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Одеса : ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», 2017. 24 с.
6. Яворський А.А. Розвиток професійної самоорганізації майбутнього вчителя біології в процесі педагогічної практики : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Переяслав-Хмельницький, 2014. 22 с.
7. Азгальдов Г.Г., Райхман Э.П. Экспертные методы в оценке качества товаров. Москва : Экономика, 1974. 151 с.
8. Колос К.Р., Спірін О.М. Констатувальний етап експерименту з розвитку комп'ютерно орієнтованого навчального середовища закладу післядипломної педагогічної освіти. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2016. Т. 54, № 4. С. 183–205.
9. Байцар Р.І. Сколоздра М.М. Оцінювання пріоритетності коефіцієнтів вагомості для визначення комплексної оцінки компетентності персоналу. URL: <https://scholar.google.com/scholar?safe=active&sxsrf=ALeKk01aLjBn6Gan23wBROEZKBSEzhoUig:1593024071596&biw=1137&bih=554&um=1&ie=UTF-8&lr&cites=1530195144833949708>

Myronchuk N. Design of organizational and pedagogical conditions of context training of future lecturers in higher education to self-organization in professional activity

The article presents the procedure of designing organizational and pedagogical conditions of contextual training future lecturers in higher education to self-organization in professional activity. It is noted that the design of organizational and pedagogical conditions of contextual training includes objective analysis of the problem, expert evaluation and development of organizational and pedagogical tools for its implementation. The criteria for selecting experts are named: teaching according to the educational program of training future lecturers in higher education, work experience in higher school, an availability of a scientific degree, availability

of publications on master's training, an interest in examination. The number of persons in expert group is substantiated, the coefficient of experts' consent is calculated and calculation tables are placed.

It is noted that the list of organizational and pedagogical conditions of contextual training of future lecturers in higher education to self-organization in professional activity is formed on the basis of the analysis of scientific works, tasks of research work, experience of masters' practical training. Organizational and pedagogical conditions are determined taking into account the following aspects: personal, activity, social and methodological. It is concluded that the choice of organizational and pedagogical tools is determined by such factors as: the purpose, objectives of research work; features master's training; specifics and essential features of self-organization competence; resource opportunities of the educational and professional environment of higher school; features of teaching pedagogical work. The important role of self-organization' contexts in professional activity for future lecturers in higher education is emphasized. The optimal forms and methods of contextual preparation of future lecturers in higher education to self-organization in professional activities are named. The important role of a discipline "Fundamentals of self-organization in professional activities" is emphasized. The stages of formative work are determined: motivational-target, cognitive-procedural and control-reflexive.

Key words: contextual training, self-organization, competence of self-organization, higher school teacher, professional activity, organizational and pedagogical conditions, organizational and pedagogical tools.